

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.89.17>*Кузьмін В. В., Кузьміна М. О., Борисюк С. О., Стадник А. Г., Ізрушко А. Ю.*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА В СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ»

В сучасному українському суспільстві соціальна робота як професійна діяльність спрямована на допомогу клієнтам різних соціальних груп, які опинилися в складних життєвих обставинах та в групі соціального ризику. Як правило, до соціальних ризиків відносять ті обставини, які негативно впливають на якість життя особи, наприклад: смерть годувальника, інвалідність, тимчасова непрацездатність, низький рівень матеріальної забезпеченості та втрата місця роботи. Громадяни, які втратили роботу та бажають працевлаштуватися, перебувають на обліку у Державному центрі зайнятості.

Навчальна дисципліна «Соціальна робота в сфері зайнятості» займається підготовкою майбутніх соціальних працівників, які поповнюють свої знання щодо актуальних проблем у сфері зайнятості населення та системи працевлаштування. Зокрема, в Україні за останнє десятиріччя проблема працевлаштування та низької матеріальної забезпеченості набуває більшого значення, саме тому виникає необхідність вдосконалення системи працевлаштування і надання соціальних гарантій. Тому, виникає нагальна потреба у допомозі студентам ознайомитися з проблемами у сфері зайнятості, що є головним завданням дисципліни.

Встановлено, що, дисципліна має основні завдання, які спрямовані на успішне засвоєння навчального матеріалу студентами під час лекцій та практичних робіт. Навчальний процес проводиться у різних формах, а саме: лекції, семінарські завдання та самостійні роботи.

За результати аналізу теоретичного матеріалу, доведено що, окрім викладання навчальної дисципліни студенти мають можливість прийняти участь у наукових конференціях та написати роботу, що допоможе покращити бал, зрозуміти тему та навчитися дослідницькій діяльності. Робота студента оцінюється по різних критеріям: враховується робота на семінарських та самостійних роботах, також до уваги приймаються результати модульних та контрольних робіт. Викладач протягом навчального семестру оцінює роботу студента, згодом формує бал, який також залежить від наукової діяльності.

Ключові слова: соціальна робота в сфері зайнятості населення; методика викладання дисципліни; методика засвоєння навчальної дисципліни; програма навчальної дисципліни; формування знань стосовно сфери зайнятості і працевлаштування.

Сучасні соціально-демографічні, суспільно-політичні та економічні процеси, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, призводять, з одного боку, до підвищення загальної кількості споживання соціальних послуг, з іншого – до виникнення потреби в якісно нових послугах у сфері зайнятості населення. У цих умовах традиційні форми обслуговування стають недостатніми, і спостерігається ситуація, коли вироблені соціально-правові підходи до організації діяльності соціальних служб у сфері зайнятості перестали повною мірою відповідати потребам населення. Тому створенню умов для покращення надання послуг служать інноваційні технології. Бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) формує нові форми і види зайнятості, підвищує гнучкість і робить більш глобальним ринок праці, розширює можливості створення якісно нових робочих місць і їх модернізації. ІКТ змінюють світ професій, висувають нові вимоги до компетентності роботодавця і працівника.

Зокрема, в Україні від змін, що відбуваються в системі надання соціальних послуг, відстає як адаптація ринку праці, що забезпечує поєднання робочої сили із засобами виробництва, так і система регулювання трудових відносин. Як наслідок зростають ризики дефіциту кадрів, структурного безробіття, розширення масштабів нестійкої зайнятості. В даному контексті у зв'язку із розвитком ІКТ актуальним стає дослідження сучасних технологій покращення надання соціальних послуг сфери зайнятості та розробка комплексу напрямків вдосконалення ринку праці з метою підвищення зайнятості населення [3].

Дисципліна «Соціальна робота у сфері зайнятості населення» займається питаннями працевлаштування та безпосередньо зайнятості населення, тобто вивчає актуальні проблеми та способи їх вирішення. Головною проблемою є питання працевлаштування або реєстрації безробітних, на чому базується діяльність соціального працівника. Щоб вирішувати ці проблеми, соціальний працівник повинен знати технології, методи та порядок роботи у сфері зайнятості на різних рівнях, також важливо знати законодавчу базу та аналізувати ситуацію на ринку праці. Студенти повинні не лише добре знати теорію та основні поняття і категорії, але й вміти застосовувати набутий знання під час практичної діяльності при розробці власних соціальних технологій у сфері зайнятості населення. Щоб успішно поєднати теорію та практику, викладачі повинні звернути увагу на методику викладання дисципліни та якісно розробити навчальну програму. Адже саме від цього залежить успіх засвоєння навчального матеріалу та використання набутих знань майбутніми соціальними працівниками у практичній діяльності.

Метою статті є дослідження особливостей методики викладання навчальної дисципліни «Соціальна робота у сфері зайнятості населення», яка є необхідною для студентів за спеціальністю «Соціальна робота».

Методи дослідження: У ході дослідження використано такі методи й підходи: системний аналіз – для з'ясування характеристик сучасних методик викладання соціологічних дисципліни «Соціальна робота у сфері зайнятості населення» у ЗВО; порівняльний і багатофакторний аналіз – для здійснення порівняння існуючих різновидів методик викладання; метод операціоналізації понять – для опису специфіки викладання дисципліни у ЗВО.

Навчальна дисципліна «Соціальна робота у сфері зайнятості населення» спрямована на вивчення проблем ринку праці, зайнятості та працевлаштування. У процесі вивчення студенти спеціальності «231-Соціальна робота» повинні знати основні категорії і поняття, а саме: «безробіття», «зайнятість», «ринок праці» та інші теоретичні аспекти. Також майбутні соціальні працівники повинні дослідити завдання, мету і напрями Державної служби зайнятості, що знадобиться під час планування професійної діяльності. Для того, щоб допомогти клієнту з питань працевлаштування, необхідно також знати порядок реєстрації безробітних, організацію професійного відбору та працевлаштування згідно законодавству. Під час ведення обліку осіб, що тимчасово не працюють, особам надається фінансова допомога, тому соціальний працівник повинен ознайомитися з порядком її призначення та отримання. Також Державна служба зайнятості займається підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації осіб, тому соціальний працівник повинен володіти технологіями соціальної роботи та вміло застосовувати їх під час практичної діяльності [3; 5, с. 3].

Дисципліна має такі основні завдання:

1. Проаналізувати і вивчити основні поняття та теоретичні аспекти щодо проблем працевлаштування і зайнятості населення;
2. Виявити предмет і напрями діяльності соціального працівника у сфері зайнятості населення;
3. Ознайомитися з діяльністю та історією виникнення центрів зайнятості населення в Україні та визначити напрями роботи з клієнтами [2, с. 5].

Тематичний план дисципліни виглядає таким чином [5; 11, с. 6] (табл. 1).

Таблиця 1

План вивчення навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Форми організації навчання	Кількість годин для денної форми навчання	Кількість годин для заочної форми навчання
1	2	3	4	5
Модуль 1. Теоретичні аспекти соціальної роботи у сфері зайнятості населення Змістовий модуль 1. Ринок праці та діяльність базових центрів зайнятості. Діяльність кар'єрного радника у сфері зайнятості населення.				
1	Тема 1. Ринок праці у соціально-економічній системі. поняття і категорії зайнятості і безробіття	<i>л / практ / срс</i>	<i>2 / 2 / 10</i>	<i>0,5 / 0,5 / 14</i>
2	Тема 2. Державний механізм регулювання зайнятості населення. Державна служба зайнятості у формуванні кар'єрних стратегій членів різних соціальних груп	<i>л / практ / срс</i>	<i>4 / 4 / 10</i>	<i>1 / 1 / 14</i>
3	Тема 3. Організація соціальної роботи з орієнтації та професійного відбору незайнятого населення	<i>л / практ / срс</i>	<i>2 / 2 / 10</i>	<i>0,1 / 0,1 / 14</i>
Змістовий модуль 2. Соціальні чинники успішного працевлаштування та формуванні кар'єрних стратегій членів різних соціальних груп				
4	Тема 4. Соціальна робота з питань професійного навчання незайнятого населення	<i>л / практ / срс</i>	<i>2 / 2 / 10</i>	<i>0,5 / 0,5 / 14</i>
5	Тема 5. Соціальна робота з реєстрації безробітних та їх працевлаштування	<i>л / практ / срс</i>	<i>1 / 1 / 10</i>	<i>0,4 / 0,4 / 14</i>
6	Тема 6. Соціальна робота з організації тимчасової зайнятості безробітних та соціальний захист населення у сфері зайнятості в Україні	<i>л / практ / срс</i>	<i>0,5 / 0,5 / 12</i>	<i>0,4 / 0,4 / 12</i>
Модуль 2. Практичні аспекти соціальної роботи у сфері зайнятості населення Змістовий модуль 3. Загальні аспекти соціально-технологічної роботи у сфері зайнятості населення				
1	Тема 7. Основи технологій соціальної роботи у сфері зайнятості населення. Державні та територіальні програми зайнятості	<i>л / практ / срс</i>	<i>4 / 4 / 10</i>	<i>1 / 1 / 14</i>
2	Тема 8. Соціально-технологічні підходи у сприянні працевлаштуванню осіб із різних специфічних соціальних груп	<i>л / практ / срс</i>	<i>2 / 2 / 10</i>	<i>1 / 1 / 14</i>

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
<i>Модульний контроль</i>				
<i>Змістовий модуль 4. Використання практичних технологій соціальної роботи у сфері зайнятості населення. Кар'єрний радник у формуванні кар'єрних стратегій членів специфічних соціальних груп</i>				
3	Тема 9. Практичні аспекти у сприянні працевлаштуванню особам із обмеженими можливостями	<i>л / практ / срс</i>	<i>2 / 2 / 10</i>	<i>0,5 / 0,5 / 14</i>
4	Тема 10. Сприяння працевлаштуванню осіб із числа випускників вищих навчальних закладів із сирітським минулим	<i>л / практ / срс</i>	<i>2 / 2 / 10</i>	<i>0,5 / 0,5 / 14</i>
5	Тема 11. Соціальна робота з особами, які звільняються з місць позбавлення волі	<i>л / практ / срс</i>	<i>2 / 2 / 10</i>	<i>0,5 / 0,5 / 14</i>
6	Тема 12. Соціальна робота із особами, які постраждали в зонах посткатастроф	<i>л / практ / срс</i>	<i>2 / 2 / 12</i>	<i>0,5 / 0,5 / 12</i>

Слід зазначити, що лекції, які читаються згідно навчальної програми, спрямовані:

1. На поєднання отриманих знань і професійного навчання, яке базується на наукових досягненнях в області проблем та понять дисципліни «Соціальна робота у сфері зайнятості населення».

2. На вміння використовувати вивчений матеріал під час практичної діяльності та наданні соціальної допомоги окремим групам населенням у ДСЗН.

3. На передачу знань, вмінь, навичок а також розвиток творчого мислення і вміння вирішувати проблеми.

4. На поєднання основних завдань: професійно-кваліфікаційна підготовка і розвиток студента як ділової та освіченої людини

5. На виховання у студентів таких якостей, як мобільність, комунікабельність, стресостійкість та цілеспрямованість [10, с. 5].

Отже, головне завдання читання лекцій – це вміле засвоєння студентом теоретичного матеріалу, зокрема основних понять, критерій та особливостей щодо сфери зайнятості населення, які майбутній фахівець зможе застосовувати під час практичної діяльності. Запорука успіху будь-якої фахової діяльності – це вміння поєднувати теорію та практику, тобто застосовувати знання з метою виконання професійних завдань.

Загалом навчальний процес згідно тематичного плану здійснюється у таких формах:

1. Лекції, під час яких студенти мають законспектувати та засвоїти теоретичний аспект і основні поняття, що стосуються даної дисципліни. Для кращого розуміння теми, викладач проводить бесіду та дискусію, під час якої обговорюється матеріал зі студентами в більш зрозумілій та доступній формі.

2. Семінарські завдання, які спрямовані на обговорення проблемних питань певної теми з метою її остаточного засвоєння і розуміння. Студенти готують доповіді, проекти або реферати, які обговорюють та доповнюють під час семінарського заняття.

3. Самостійна робота студентів, під час якої отримують індивідуальне завдання і готують реферати, проводять дослідження з метою розуміння явища та розробки певних технологій і методів. Також студентам спеціальності «231 – Соціальна робота» надається можливість додатково взяти участь у науково-практичних конференціях, тим самим поглибитися у вивчення та дослідження теми стосовно зайнятості та працевлаштування населення України [10, с. 7].

Вивчення дисципліни передбачає контроль та перевірку засвоєння навичок та знань, який проводиться у формі самостійних робіт, лексично-граматичного диктанту та тестових і творчих завдань. Вони цілеспрямовані на те, щоб оцінити рівень знань стосовно засвоєних тем, а також понять і основної термінології. Результати контрольних та самостійних робіт дадуть змогу викладачеві переглянути методику викладання та обрати іншу, більш доступну та зрозумілішу. За виконання усіх завдань, зокрема самостійних та семінарських, протягом семестру, а також під час підсумкового контролю знань у формі заліку кожний студент денної форми навчання набирає відповідну кількість балів. Оцінювання діяльності студентів проводиться таким чином:

1. Оцінювання на семінарських заняттях, а саме перевірка роботи на точність відповіді та вміння формувати точно та послідовно висновки.

2. Оцінювання на модульних контрольних роботах, під час яких студент повинен дати відповіді на питання або тести стосовно вивчених тем, термінології та проблематики сучасного стану зайнятості населення.

3. Оцінювання рефератів, під час якого враховується: зміст і структура роботи (висновки, розкриття теми); наявність власних результатів дослідження проблеми (статистичні дані, аналіз використаної літератури); захист роботи (усна відповідь). Також звертається увага на актуальність та відповідність теми стосовно даної дисципліни, що також враховується під час оцінки рівня знань студента.

4. Підсумковий залік/іспит, під час проведення якого студенти по три запитання зі списку питань до заліку. На виконання письмової роботи дається 2 академічні години, за цей час студент повинен дати чітку та розгорнуту відповідь на запитання, згодом поставити підпис та дату складання заліку.

5. Оцінювання наукової діяльності студента, а саме виконання наукової роботи або участь у науково-практичних конференціях. Під час виконання науково-дослідницької роботи майбутні соціальні працівники краще знайомляться з проблемами ринку праці і працевлаштування, поглиблюються у структуру діяльності Державної служби зайнятості населення і досліджують технології соціальної роботи. Також студенти вчаться проводити дослідження з використанням індуктивного, дедуктивного, математичного та аналітичного методів, що допоможе краще сформулювати мету і завдання роботи [10, с. 8].

Поглиблюючись у наукову діяльність, студенти не лише краще розуміються в діяльності Державної служби зайнятості населення, але й вчаться дослідницькій роботі. Вміння визначати проблематику, актуальність дослідження, а також формувати зміст та висновки, знадобиться студенту під час практичної діяльності, а саме при вивченні ринку праці та вирішення питань стосовно працевлаштування та перепідготовки фахівців. Саме проведення науково-практичної роботи у вільний від навчання час допомагає визначити рівень здібностей, знань та обдарованості студентів, які також покажуть вміння і навички, що засвоїли під час занять [8, с. 15].

Перед початком написання наукової роботи студентам спеціальності «231-Соціальна робота» необхідно:

1. Зазначити загальні аспекти. Як правило, перед написанням науково-дослідницької роботи необхідно визначити мету; проблематику; об'єкт та предмет дослідження; завдання; використані методи дослідження. Тема повинна бути обрана згідно змісту дисципліни, наприклад проблеми ринку праці, працевлаштування, особливостей роботи ДСЗН та порядок надання соціальних послуг. Зміст та назва роботи мають бути лаконічними, чіткими та розкривати повністю проблематику.

2. Побудувати структуру роботи. Вона має відповідати змісту та розташовуватися в певному порядку, а саме: титульний лист, зміст, актуальність дослідження, вступ, виклад основного матеріалу, висновки, перелік посилань, додатки та анотація (за необхідністю).

3. Перевірка роботи на правильність щодо оформлення. На успіх закінчення написання роботи також впливає правильність оформлення та відсутність помилок. Титульний лист, зміст та література повинні оформлюватися згідно установленим нормам та правилам, які подано у якості зразків ДСТУ. Також сам текст повинен містити правильні поля, шрифт, відступи та інші показники [10, с. 8 – 10].

Обрати актуальну тему та визначити проблематику допоможе викладач, саме тому, перед початком написанням, необхідно проконсультуватися з науковим керівником.

Як правило, основними поняттями та критеріями, які вивчають студенти та готують наукові роботи, є:

1. Відносини зайнятості в умовах ринку праці. Студенти вивчають, що таке зайнятість, як вони виникла та в чому її сутність, також розглядаються види і форми зайнятості, які існують загалом у світі та в Україні. Ознайомившись з поняттям «зайнятість», студенти починають більш орієнтуватися з проблемами працевлаштування та методами вирішення таких явищ, як наприклад, безробіття.

2. Місце і роль ринку праці. Ринок праці є досить широким та актуальним поняттям, тому що на ньому власне кажучи, базується робота державних служб зайнятості та соціальна допомога, яка надається під час працевлаштування. Студенти вивчають, що таке ринок праці, яка його роль, навіщо він потрібен та що лежить в його основі. Також однією з особливостей дисципліни є те, що стан ринку праці вивчається на сучасному етапі, що дає змогу майбутнім соціальним працівникам зрозуміти проблематику, з якою в майбутньому необхідно працювати та вивчати.

3. Структура, функції і види ринку праці. В Україні ринок праці є однією з актуальних проблем у зв'язку з поширенням безробіття та економічної кризи внаслідок тіньової економіки, що виникла через нелегальну зайнятість. Саме тому, студенти повинні знати різновиди ринку праці, який може бути фіксований або тіньовий. Щоб вирішити цю проблему та поліпшити становище сучасного населення щодо працевлаштування, майбутні фахівці повинні знати усі теоретичні аспекти ринку праці, щоб знати, як подолати тіньову економіку та забезпечити громадянам робочі місця [1, с. 55].

4. Працевдатне та непрацевдатне населення. Перш ніж надавати соціальні послуги, студенти повинні знати, хто є клієнтами Державної служби зайнятості населення. Саме тому, вони знайомляться з поняттями працевдатного та непрацевдатного населення, адже тим, хто має змогу працювати, соціальні працівники допомагають працевлаштуватися згідно КЗоТ України. До непрацевдатного населення відносяться особи, які мають вади зі здоров'ям або інші психофізичні та психологічні особливості. Соціальні працівники повинні також сприяти працевлаштуванню особи з інвалідністю, або призначати соціальні виплати при наявності певних документів та підтверджень.

5. Поняття і сутність безробіття. Як вже зазначалося, безробіття є однією з ключових проблем сучасного населення України, саме тому студенти повинні знати його сутність, причини та види, що вирішити проблему. Майбутні соціальні працівники, знаючись в сутності безробіття, зможуть зрозуміти, яким чином вирішити проблему, та які методи та технології слід застосовувати під час практичної зайнятості [9, с. 22].

6. Діяльність базових центрів зайнятості. Особливості діяльності регіональних і базових центрів зайнятості обумовлені особливістю соціально-економічного стану кожного регіону, що також є необхідним для вивчення студентами. Знайомлячись з тим, які існують центри та яким чином вони працюють, під час професійної діяльності майбутні фахівці зможуть краще орієнтуватися та допомагати населенню під час працевлаштування. Також студенти вивчають законодавчу та правову базу, якими регулюються ДСЗН та центри зайнятості [6, с. 37].

7. Наукові основи професійної орієнтації. Вибір професії та професійна орієнтація – складна проблема життєдіяльності людини, результативність якої проявляється протягом усього життя. Студенти повинні знатися в професіях сучасності, також розумітися в підготовці та перепідготовці і застосовувати професіографію. Щоб допомогти особі налаштуватися на навчання і кваліфікаційну підготовку, соціальному працівнику необхідно спочатку провести діагностику та визначитися з відповідністю до будь-якої професії [3, с. 77].

8. Професіоналізація особистості спеціаліста. Студенти поглиблюються у вивчення професіоналізації особистості і знайомляться з сутністю таких понять, як підвищення кваліфікації та безперервна освіта. Також під час викладання лекцій студенти повинні зрозуміти, як здійснюється професіоналізація, за якими циклами та етапами [9, с. 49].

9. Перепідготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів. Тема перепідготовки та перекваліфікації особистості є однією з важливих для соціального працівника, він повинен розуміти, як саме проходить цей процес, для кого він є необхідним і які має перспективи. Слід зазначити, що в Україні безробіття набуває масштабності, саме тому вивчаючи та досліджуючи цю тему, майбутній фахівець зможе допомогти клієнту працевлаштуватися після того, як він отримає нові навички та знання стосовно певної спеціальності.

10. Інститут підготовки кадрів ДСЗН України. Як вище зазначалося, щоб допомогти особистості пройти перепідготовку та працевлаштуватися, необхідно знати порядок проведення процедури та які існують види навчання. Також фахівець повинен розумітися в сучасному становищі ринку праці та знати, які спеціальності на сьогоднішній день є більш необхідними та актуальними.

11. Особливості соціальної роботи у сфері зайнятості. Студентам пропонується до вивчення та більш ретельного засвоєння технологій та методів роботи у ДСЗН. Зокрема, вони повинні знати законодавчу базу і як саме надається допомога щодо працевлаштування зайнятим та безробітні особам, які є клієнтами соціальної роботи. Також соціальні працівники знайомляться з уразливими групами населення, як наприклад особи з інвалідністю, які потребують матеріальної допомоги та працевлаштування згідно їх можливостям [7, с. 28].

12. Трудова міграція в сучасній Україні. Міграція українців закордон має давню історію, тим паче в Україні на сьогоднішній день це явище набуває глобальності, що зумовлює вивчення студентами цієї теми.

13. Соціальні механізми регулювання трудової міграції. Студенти вивчають більш детально, що таке міграція та яким чином соціальні служби можуть впливати на даний процес. Також вивчення теми передбачає засвоєння студентами роботи центрів зайнятості щодо трудової міграції.

14. Соціальна політика у сфері зайнятості населення. Майбутні соціальні працівники повинні знати, які інновації та законопроекти розробляє МСПУ стосовно ДСЗН. Також необхідно знати, що таке модель соціальної політики, та як вона впливає на центри зайнятості.

15. Державне соціальне страхування на випадок безробіття. Як правило, явище безробіття в Україні значно поширене, і громадяни, які втратили роботу з будь-яких причин, мають право на соціальну допомогу у вигляді виплат. Студенти повинні знати, яким чином призначається допомога, і як діє соціальне страхування на випадок безробіття.

16. Державні та територіальні програми зайнятості. Щоб покращити економічне становище України та знизити рівень безробіття, розробляються різні програми, які втілюються на державному та територіальному рівні. Студенти повинні знати принципи та систему програм, щоб більш орієнтуватися у діяльності центрів зайнятості населення [4, с. 78].

Слід зазначити, що теми є актуальними та повністю розкривають зміст дисципліни, також, окрім лекцій, студенти мають можливість додатково зайнятися науковою діяльністю з метою повного засвоєння та розуміння матеріалу. Майбутні соціальні працівники повинні знати основні поняття та явища, які стосуються сфери зайнятості, згодом до вивчення пропонується практичний аспект, тобто методики, технології та особливості соціальної роботи у сфері ДСЗН [2, с. 7; 12-15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження методики викладання навчальної дисципліни «Соціальна робота у сфері зайнятості населення» дає змогу зробити такі висновки:

1. По-перше, дисципліна має основні завдання, які спрямовані на успішне засвоєння навчального матеріалу студентами під час лекцій та практичних робіт. Також навчальний матеріал дисципліни поділяється на 2 модулі: перший передбачає вивчення теоретичних аспектів та понять, другий – особливості та технології соціальної роботи у Державній службі зайнятості населення. Це дає змогу студентам краще зрозуміти, які проблематики є актуальними, та як вирішувати актуальні питання, наприклад безробіття, трудову міграцію та інші.

2. По-друге, навчальний процес проводиться у різних формах, а саме: лекції, семінарські завдання та самостійні роботи. Під час лекції викладач пояснює матеріал за допомогою бесіди, дискусії, графічного зображення та аналітичного методу. Також акцентується увага на основних поняттях, викладач додатково пояснює сенс та генезис виникнення того чи іншого явища. На семінарських заняттях студенти готують доповіді та реферати, за допомогою чого додатково закріплюють знання теми. Також викладач оцінює саму відповідь та повноту розкриття даної проблеми чи питання. Під час самостійної роботи викладач оцінює відповіді студентів та додатково дає питання, які допоможуть зрозуміти, як було засвоєно навчальний матеріал. Під час самостійних робіт викладач робить висновки, який метод викладання краще застосовувати для повного засвоєння теми студентами спеціальності «231-Соціальна робота».

3. По-третє, окрім викладання навчальної дисципліни студенти мають можливість прийняти участь у наукових конференціях та написати роботу, що допоможе покращити бал, зрозуміти тему та навчитися дослідницькій діяльності. Написання наукової роботи дає змогу майбутнім соціальним працівникам вміти формувати мету, завдання і висновки досліджень, що знадобиться у професійній діяльності. Тему наукової роботи допоможе обрати викладач, який також пояснить як оформлювати роботу, та які літературні джерела знадобляться.

4. По-четверте, робота студента оцінюється по різним критеріям: враховується робота на семінарських та самостійних роботах, також до уваги приймаються результати модульних та контрольних робіт. Викладач протягом навчального семестру оцінює роботу студента, згодом формує бал, який також залежить від наукової діяльності.

На основі цього, можна сказати, що дисципліна «Соціальна робота у сфері зайнятості населення» є необхідною для соціальних працівників, які планують працювати у Службі зайнятості населення України, тощо. Вивчаючи теми, зокрема теоретичний та практичний аспекти, студенти зможуть вміло застосовувати технології та методи роботи у центрах зайнятості. Також займаючись науковою діяльністю, майбутні фахівці зможуть вирішувати актуальні проблеми, використовуючи вміння та навички під час професійної діяльності.

Використана література:

1. Зайнятість та ринок праці. К.: РВПС України НАН України, 2008. 200 с.
2. Конспект лекцій з дисципліни «Соціальна робота в сфері зайнятості населення» для студентів 3 курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 231 «Соціальна робота» (для 1 семестру вивчення дисципліни) / Укл. В.В. Кузьмін. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2021. 94 с.
3. Кузьмін, В., Тургенєва, А., & Демченко, І. (2020). Технології покращення надання соціальних послуг в Україні в сфері зайнятості. *Social Work and Education*. Т. : Vector, 2020. Vol. 7, No. 4. pp. 418-435.
4. Оцінювання потреб клієнтів соціальних служб: методичні рекомендації для закладів та установ, що працюють із вразливими групами населення [Авт. кол.: Бондаренко Н.Б., Буднік О.В., Дума Л.П., та ін.: За ред. Сідельнік Л.Л.]. – К.:ТОВ «ЛДЛ», 2007. 208 с.
5. Робоча програма з дисципліни «Соціальна робота в сфері зайнятості населення» для студентів за напрямом підготовки 231 «Соціальна робота» (розробник: Кузьмін В.В., доцент кафедри соціальної роботи та психології) 2021 р. 14 с.
6. Соціальна робота в сучасному суспільстві : монографія / В. П. Бех, М.П. Лукашевич, М. В. Туленков ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 601 с.
7. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : наук.-навч.-метод. посіб. для студ., магістрантів, асп. та спец. у галузі соц. роботи, соц. педагогіки авт.-укладач С. Я. Харченко. Луганськ : Альма-матер, 2003. 198 с.
8. Соціальна робота у сфері зайнятості населення: навчальний посібник для студентів спеціальності соціальна робота [Текст] / за ред. В.В. Харабет, А.І. Андришченко, В.М. Николаєвського. Маріуполь: Новий світ, 2012. 568 с.
9. Технологія профорієнтаційної роботи з безробітними, які тривалий час перебувають на обліку в державній службі зайнятості: Колективна монографія / за заг. ред. Тарасюк С.О. К.: ІПК ДСЗУ, 2011. 312 с.
10. Яковенко Т. В. Соціальна робота у сфері зайнятості : навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності «соціальна робота» / Т.В. Яковенко. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2012. 36 с.

References:

1. Zainiatist ta rynek pratsi. (2008). [Employment and labor market]. K.: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 200 s. [in Ukrainian]
2. Kuzmin V.V. (2021). Konspekt lektzii z dystsypliny «Sotsialna robota v sferi zainiatosti naseleennia» dlia studentiv 3 kursu dennoi ta zaочної form navchannia spetsialnosti 231 «Sotsialna robota» (dlia 1 semestru vyvchennia dystsypliny). [Synopsis of lectures on the discipline "Social work in the field of population employment" for students of the 3rd year of full-time and part-time study of the specialty 231 "Social work" (for the 1st semester of studying the discipline)]. Zaporizhzhia: ZNTU, 94 s. [in Ukrainian]
3. Kuzmin, V., Turhenieva, A., & Demchenko, I. (2020). Tekhnologii pokrashchennia nadannia sotsialnykh posluh v Ukraini v sferi zainiatosti. [Technologies for improving the provision of social services in Ukraine in the field of employment]. *SocialWorkandEducation*. T. : Vector, 2020. Vol. 7, No. 4. pp. 418-435. [in Ukrainian]
4. Bondarenko N.B., Budnik O.V., Duma L.P. (2007). Otsiniuvannia potreb kliientiv sotsialnykh sluzhzb: metodychni rekomendatsii dlia zakladiv ta ustanov, shcho pratsiuut iz vrazlyvymy hrupamy naseleennia.[Assessing the needs of social service clients: methodological recommendations for facilities and institutions working with vulnerable population groups]. Za red. Sidielnik L.L. K.:TOV «LDL», 208 s. [in Ukrainian]
5. Kuzmin V.V. (2021). Robocha prohrama z dystsypliny «Sotsialna robota v sferi zainiatosti naseleennia» dlia studentiv za napriamom pidhotovky 231 «Sotsialna robota». [Work program in the discipline "Social work in the field of population employment" for students in the field of training 231 "Social work"]. 14 s. [in Ukrainian]
6. Bekh V. P., Lukashevych M.P., Tulenkov M. V. (2008). Sotsialna robota v suchasnomu suspilstvi. [Social work in modern society]. monohrafiia. K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 601 s. [in Ukrainian]
7. Kharchenko S. Ya. (2003). Sotsialna robota z riznymi katehoriiami kliientiv. [Social work with different categories of clients]. nauk.-navch.-metod. posib. dlia stud., mahistrantiv, asp. ta spets. u haluzi sots. roboty, sots. pedahohiky. Luhansk : Alma-mater, 198 s. [in Ukrainian]
8. Kharabet V.V., Andriushchenko A.I., Nikolaievskoho V.M. (2012). Sotsialna robota u sferi zainiatosti naseleennia: navchalnyi posibnyk dlia studentiv spetsialnosti sotsialna robota. [Social work in the field of public employment: a study guide for students majoring in social work]. Mariupol: Novyi svit, 568 s. [in Ukrainian]
9. Tarasiuk S.O. (2011). Tekhnolohiia proforiientatsiinoi roboty z bezrobotnymy, yaki tryvalyi chas perebuvaui na obliku v derzhavnii sluzhbi zainiatosti. [Technology of career guidance work with the unemployed who have been registered with the state employment service for a long time]. Kolektyvna monohrafiia. K.: IPK DSZU, 312 s. [in Ukrainian]
10. Yakovenko T. V. (2012). Sotsialna robota u sferi zainiatosti : navchalno-metodychni materialy dlia studentiv spetsialnosti «sotsialna robota». [Social work in the field of employment: educational and methodological materials for students majoring in "social work"]. Kh.: KhNU imeni V. N. Karazina. 36 s. [in Ukrainian]

Kuzmin V., Kuzmina M., Borysiuk S., Stadnyk A., Ihrushko A. Methodological aspects of teaching the discipline "Social work in the field of employment"

In modern Ukrainian society, social work as a professional activity is aimed at helping clients of different social groups who find themselves in difficult life circumstances and in a group of social risk. As a rule, social risks include those circumstances that negatively affect a person's quality of life, such as the death of a breadwinner, disability, temporary incapacity for work, low level of material security and loss of a job. Citizens who have lost their jobs and want to get a job are registered at the State Employment Center.

The discipline "Social work in the field of employment" deals with the training of future social workers who supplement their knowledge of current issues in the field of employment and the employment system. In particular, in Ukraine over the last decade the problem of employment and low material security has become more important, which is why there is a need to improve the employment system and provide social guarantees. Therefore, there is an urgent need to help students get acquainted with the problems in the field of employment, which is the main task of the discipline.

It has been established that the discipline has main tasks aimed at successful assimilation of educational material by students during lectures and practical work. The educational process is conducted in various forms, namely: lectures, seminar assignments and independent work.

Based on the results of the analysis of the theoretical material, it is proven that, in addition to teaching the academic discipline, students have the opportunity to participate in scientific conferences and write a paper, which will help to improve the score, understand the topic and learn research activities. The student's work is evaluated according to various criteria: work on seminar and independent works is taken into account, and the results of modular and control works are also taken into account. During the academic semester, the teacher evaluates the student's work, and subsequently forms a score, which also depends on scientific activity.

Key words: social work in the field of employment; methods of teaching the discipline; methods of mastering the discipline; curriculum of the discipline; formation of knowledge in the field of employment and employment.

УДК 37.015.31:17.022.1]:343.8(477)“195/20”

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.89.18>

Купець О. М.

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ У ВИПРАВНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ II ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються основні підходи до організації та здійснення морального виховання у вітчизняних виправних колоніях кінця ХХ – початку ХХІ ст.; аналізується його нормативно-правове підґрунтя (Виправно-трудоий кодекс України (1970 р.); Кримінально-виконавчий кодекс України (2004 р.)) та методичне забезпечення (Методичні рекомендації з організації морального виховання засуджених до позбавлення волі (1977 р.), «Положення про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими» (2013 р.)).

Досліджено, що у радянський період мета і завдання морального виховання осіб, позбавлених волі, включали формування у них переконання у важливості дотримання норм і законів суспільного життя. Означені цілі можна було досягти завдяки відповідним методам і засобам зовнішнього впливу, які ґрунтувалися на комуністичній ідеології та мали конкретне політичне підґрунтя. Увіражено роль та значення у моральному вихованні засуджених представників місцевих політичних відділів, представників підприємств, які опікувалися виправно-трудоими колоніями, а також працівників вищих навчальних закладів, членів спостережувальної комісії.

Акцентовано, що після проголошення незалежності України змінилися підходи до організації морального виховання засуджених, під яким стали розуміти сприяння становленню чітких моральних орієнтирів ув'язнених відповідно до правових суспільних норм і вимог. Зазначено, що за таких підходів пріоритетність надається не стільки змінам у зовнішній поведінці особистості засудженого, скільки глибинним, пов'язаним із формуванням у нього моральної свідомості. Доведено важливість активної співпраці адміністрації виправних колоній у реалізації завдань морального виховання із батьками ув'язнених, іншими близькими родичами, представниками громадських та релігійних організацій, благодійних фондів тощо.

Ключові слова: виправно-трудоі колонії, виправні колонії, виховна робота, моральне виховання, духовно-моральне виховання, засуджені.

Сьогодні як ніколи гостро світ потерпає від глибокої кризи моральних цінностей. Бездуховність, яка спричинила споживацьке ставлення до природних багатств, конфлікти, теракти, руйнівні війни, є свідченням того, що людина насамперед прагне задоволення своїх матеріальних і фізичних потреб, шукає передовсім особистого комфорту. Це безпосередньо призводить до зростання злочинності, адже відсутність моральних орієнтирів у суспільстві викликає його небачену дегуманізацію, оскільки люди не усвідомлюють наслідків їх аморальних учинків у ставленні до інших та й до соціуму загалом. Така ситуація не може не